

F. M. DOSTOJEVSKI: KRIST I ŽIDOVII.
PRIREDIO JOSIP MUŽIĆ; IZDAVAČ:
CRKVA U SVIJETU, Split 1980.

Ovim sabranim tekstovima pod navedenim naslovom napisao je kratki predgovor V. Mužić u kojem ističe veličinu Dostojevskog kao pisca s proročanskom intuicijom, osobito kada se radi o slobodi koja je kristalno izražena u jednom poglavlju prvog dijela „Braće Karamazova“. Šteta što predgovor nije dulji jer bi tada sigurno obuhvatio i proročanske misli iz djela „Demoni“ ili „Bjesovi“.

U prvom dijelu sabranih tekstova nalaze se odlomci iz „Idiota“, iz „Dnevnika pisca“, „Braće Karamazova“ i dakako najviše iz poglavlja „Veliki Inkvizitor“. Za Dostojevskoga je ideal Krist, i to ne samo kao čovjek, već i Bog. Krist je predmet njegove vjere i to tako snažan da Dostojevski čak kao kršćanin pretjeruje. To se vidi u riječima: „Da mi netko dokaže da je istina na jednoj strani, a Krist na drugoj, ja bih bio uz Krista“... (171). Kristova sloboda i ljubav prema čovjeku su temelj njegova stava.

„Za mene je uzor i ideal morala Krist. Pitam vas: bi li on spalio heretike? Ne!“ (str.34). Dostojevski, kao što vidimo iz predgovora, nije bio nikakav subjektivni moralist kroz cijeli svoj život; padao je, ali je sazrijevao u svojoj vjeri Kristu.

U drugom dijelu, „Židovima“, imamo desetak stranica koje najviše karakterizira tekst naveden iz „Dnevnika pisca“. „Pa ipak, kad sam i na koji način pokazao mržnju prema Židovima kao narodu? U svom srcu takve mržnje nisam nikad imao; oni Židovi koji su ostali poznanici, znaju to; dakle, od samog početka, prije nego što ću išta reći, odbijam od sebe tu neprikladnu optužbu jednom zauvijek, kako o tome ne bih morao još raspravljati.“ (str. 53). No Dostojevski razlikuje one Židove koji su u njegovoj Rusiji zapravo kao trgovci i preprodavači izrabljivali njegov narod. Naglašuje slučaj onih Židova koji su ostali siromašni kao i njegovi sunarodnjaci i pita: koji bi to razlog bio za moju mržnju? Ako se govori o mržnji, ona je samo tamo gdje u odnosu na Židove postoji nepravda, izrabljivanje. Njihovo držanje kao izabranog naroda nema smisla se nametati drugima u onom što je nepravdno i izrabljivačko. Židovima se može zamjeravati što još čekaju Mesiju koji će obnoviti zemaljsko kraljevstvo i time se protiviti „promašenom kršćanstvu“.

Speglerov Dodatak na kraju knjige s mislima: „Dostojevski ne pripada nikome osim

apostolima praksišćanstva“ (str. 68) treba shvatiti u tom smislu što Dostojevski rješava probleme koji su iznadsocijalni, koji su nadnaravni, evanđeoski. No istina je i to da u svemu Dostojevski nije bio baš „praksišćanin“.

Mislim da naslov ne bi smio glasiti Krist i Židovi već „O Kristu i Židovima“ ili Krist, Židovi. Drukčije dobivamo dojam da se radi o odnosu Kristovom prema Židovima. A to baš nije.

Neki su tekstovi s navodnicima, a neki ne (str. 38–39). Tako se dobiva dojam da se nešto citira doslovno, a nešto ne. Bilo bi dobro da je to negdje naglašeno. I još nešto: više bi koristilo da su tekstovi označeni stranicama djela iz kojih su uzeti.

Svakako je hvale vrijedno da je izašla ova knjiga pred stotu godišnjicu smrti velikog Dostojevskog.

J. KRIBL

ZBORNİK ZAVODA ZA POVIJESNE ZNANOSTI ISTRAŽIVAČKOG CENTRA JAZU, vol. 9, Zagreb 1979, str.373. (posvećen Franji Račkome prigodom 150. godišnjice njegova rođenja).

Istraživački centar Zavoda za povijesne znanosti JAZU (Zagreb, Strossmayerov trg 2) već godinama izdaje ZBORNİK radova. Dosad je izišlo već 9 volumena. Mi se želimo osvrnuti upravo na ovaj 9. svezak, budući da je on i za našu crkvenu i teološku baštinu neobično dragocjen. U ZBORNIKU vol. 9 sabrani su radovi o našem zaslužnom crkvenom povjesničaru, teologu i svećeniku dru Franji Račkome (prigodom 150. godišnjice rođenja). Rački je silno zadužio svojim radovima razvoj hrvatske historiografije u drugoj polovici 19. stoljeća. Istraživao je u inozemnim i u domaćim arhivima. Objavljivao je svoje radove u inozemnim i tuzemnim znanstvenim revijama. Njegova spisateljska baština predstavlja oko 500 djela, članaka, prikaza i recenzija, i to u godinama 1848 – 1894. kroz koje je marljivo radio.

Mirjana Gross (O ideološkom sustavu Franje Račkog) pokušava razjasniti strukturu ideološkog sustava Račkoga kao jednu od faza jugoslavenske varijante nacionalno-integracijske ideologije u Hrvata. Nikša Staničić (Franjo Rački o historiografiji kao znanosti i njenoj društvenoj funkciji) pokazuje na temelju rasprava Račkoga o hrvatskoj historiografiji u razdoblju od 1835. do 1885. godine kako su

do izražaja dolazili i ilirizam i jugoslavenska ideologija kao nacionalno-integracijska ideologija. Kroz analizu njegovih rasprava pokazuje kako je Rački i podatke razvoja prvih pedeset godina hrvatske historiografije sudio prema kriterijima kako su ispunili svoju društvenu funkciju i koji su nivo postigli u znanstvenom pogledu. Svoj je rad podređivao cilju da u Hrvata probudi nacionalnu svijest. Ivanka Petrović (Franjo Rački - otac hrvatske Cyrillo-methodiane) osvjetljuje ulogu Račkog u razvoju Cyrillo-methodiane prošlog stoljeća. U prošlom su stoljeću i Hrvati postali svjesni uloge koju su sveta braća imala za hrvatsku pismenost i nacionalnu svijest. Tome je Rački najviše pridonio. On je oduševio za Cyrillo-methodianu i druge hrvatske velikane prošlog stoljeća (Ivana Kukuljevića, Matiju Mesića, Ivana Berčića, Ivana Crnčića, Ivana Tkalčića i Josipa Jurja Strossmayera). Rački je toj temi posvetio oko pedeset djela (knjiga, rasprava, studija, članka, recenzija i izvještaja). Ovim se djelima pokazao kao najveći cyrillo-metodijanski učenjak. Ne smijemo zaboraviti da je Franjo Rački bio prvi naš stručnjak za glagoljicu i da je na tom području krčio puteve drugima koji još danas istražuju glagoljicu. Franjo Zenko (Osvjetovljenje povijesnog mišljenja /mladog/ Račkog) raspravlja o ranim teološko-povijesnim i filozofsko-povijesnim djelima Račkoga (do godine 1860). Do te je godine naime proces osvjetovljenja njegova interesa za povijest završen. Kao mladi student teologije Rački su uvelike zanimao za filozofiju samosvijesti, za teoriju spoznaje i za ontologiju, dakle upravo za one discipline koje su važne za spekulativnu teologiju (za dogmatiku). Upoznavši u Beču razna teološka i filozofska strujanja odlučio se vrlo brzo za liberalno-teološke i filozofske ideje Antona Günthera koji je tada imao velik utjecaj na teologe ali kojega je Vatikan osudio. „Guntherijanske“ ideje Račkoga dolaze do izražaja u svim njegovim teološkim i filozofskim napisima objavljenima u Katoličkom listu. Zenko analizira njegova djela *Sredotočje povjestnice, Zapad i Iztok te Grčka crkva i narod bugarski*. Mirko Marković (Udio Račkoga u napretku naše historijske geografije) pokazuje na temelju djela Račkoga koliki je njegov doprinos za našu geografiju. Pod njegovim je vodstvom izrađena prva znanstvena geografska karta Hrvatske s Bosnom i Hercegovinom. Još danas se hrvatska geografska znanost koristi njegovim doprinosima (osobito na području toponimije i topografije). Dušan Nedjeljković osvjetljuje Franju Račkog u historiji filozofije i danas. Makso Pelozo opisuje Značenje rada Franje Račkog u rim-

skim i talijanskim arhivima i bibliotekama za razvoj hrvatske historiografije. Dragutin Pavličević obrađuje odnos Franjo Rački i istočno pitanje. Rački je prvi na hrvatskom jeziku objavio jednu raspravu o istočnom pitanju (Misli jednoga Hrvata nedržavnika o istočnom pitanju; *Pozoru* 1862. godine). Istočno pitanje Račkog bijaše ujedno u neku ruku i program Narodne odnosno Neovisne narodne stranke (Strossmayer, Mrazović i Rački). Držao je da su Srbi i Hrvati dva plemena jednog naroda, ali da jačanje jednog plemena na račun drugog ne može ići na štetu drugoga. Bio je za to da se Bosna i Hercegovina izdijeli iz Austro-Ugarske Monarhije i dodijeli Srbiji i Crnoj Gori. Bio je protiv širenja Austro-Ugarske Monarhije na istok. O tom pitanju pisao je i Rade Petrović (Franjo Rački o istorijskom pravu na Bosnu i Hercegovinu). Hodimir Sirotković je pisao o stavovima Račkoga prema riječkom pitanju. Vjekoslav Maštović o Zadrugu i osnivanju JAZU s osvrtom na Franju Račkog. Na kraju ZBORNICA je Ante Gulin dao potpunu Bibliografiju radova Franje Račkoga (opseg: 526 naslova u godinama 1849–1960) i Kronološku bibliografiju o Franji Račkome (554 naslova između 1857 i 1973 godine).

Zahvaljujemo piscima na doprinosima kojima su rasvijetlili ulogu Franje Račkog u povijesti našeg naroda. Zahvaliti svakako treba i IC ZPZ JAZU kao i uredništvu koje se sjetilo da na taj način proslavi 150. godišnjicu rođenja velikog svećenika-kanonika Franje Račkoga.

Adalbert REBIĆ

TOMO VEREŠ, TOMA AKVINSKI – IZABRANO DJELO. Izdao Globus, Zagreb, 1981, str. 416.

Nakon nekoliko prijevoda manjih djela sv. Tome Akvinskog (npr. De ente et essentia, De aeternitate mundi i dr.) i pojedinih članaka ili pitanja (kvestija) što su proteklih godina izašli na hrvatskom jeziku, ove su godine skoro u isto vrijeme objelodanjene dvije oveće knjige koje sadrže prijevode većih cjelina u djelu Anđeoskog naučitelja. Riječ je o *Tumačenju Apostolskog vjerovanja, Očenaša, Zdravomarije te Dviju zapovijedi ljubavi i Deset zapovijedi* što ih je izdala naklada Symposium u Splitu pod naslovom *Stožeri kršćanske vjere* (str. 242), kao i o panoramskom izboru iz Tominih filozofijsko-teoloških djela što ga je